

FUNKCIJA I VAŽNOST HEMEROTEKE HRVATSKOGA PRIRODOSLOVNOG MUZEJA

MARINA VIŠIĆ VRANJKOVIĆ □ Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb

U Zagrebu, 31. prosinca. (Höbert-Kučikova znamenita naravoslovna sbirka) nudja se nar. zem. muzeju na prodaju. Ova sbirka sadrži plod petdesetgodišnjega marljivoga sakupljanja gg. Höberta i Kučika; broji blizu 4000 vrstih konkilijah, mnogo skupocijenih koralah, okaminah i inih predmeta, većinom iz hrvatskoga kopna i mora i to na tisuće i tisuće komada. Sbirka nesamo da je za sistemačnu znanost od velike cene, nego je za poznavanje naše zemlje neobhodno potrebna; a smatrali su ju naši naravoslovci za izgublenu, pošto je već jedared bila iz Dalmacije u Njemačku odputovala. Na sreću ponudi nedavno posjednik rečenu sbirku narodnom zemaljskomu muzeju na prodaju i to uz jako povoljne pogodbe, traži naime 2000 for., dočim ovdješnji strukovnjaci, koji su sbirku sami vidjeli, na trostruko ju cene. Pošto nar. zem. muzej neima nego 1000 for. za povećanje sbirkah svih triuh odsjekah, te sbirku nemože nabavit a pogibelj prieti, da bi inozemstvo objeručke prihvatilo priliku, da si ju prisvoji, kao što si je već prisvojilo zlata vriedne okamine Radobojske, ine riedke domaće stvari, zašto nepreostaje ino, već da se preporuč i nekojim prijateljem domaće znanosti i napredka, da rečenu sbirku za narodni zemaljski muzej nabave. Štovani darovatelji podigli bi si tim liep spomenik, a koristili znanosti i domovini, jer bi tada muzealna sbirka u svojoj struci prva bila iza c. kt. dvorske sbirke u Beču.

sl.1. Hrvatski prirodoslovni muzej posjeduje hemeroteku čija građa datira još iz 1868. godine, kada je bila dio Narodnog muzeja

sl.2. Na hemerotečnim karticama je osim glavnih kategorija podataka (Naslov, periodične publikacije, Datum, Autor i Naslov članka) bio i Kratki opis članka, što je bilo iznimno korisno jer se zahvaljujući tome odmah moglo znati o čemu se točno u članku govori.

Uvod. Muzejska dokumentacija je „proces bilježenja podataka i informacija koje smo tijekom istraživanja, promatranja ili tumačenja muzejskog predmeta prenijeli na neki drugi medij, kako bismo se njima mogli služiti kao određenim znanjem o predmetu. To je svojevrsni oblik materijaliziranja informacija s ciljem njihova očuvanja i mogućnosti prijenosa posredstvom drugih medija. Svrha dokumentacije je postići što vjerniju predodžbu o predmetu o kojem je riječ, sa svih aspekata ljudskih interesa” (Maroević, 1993., str. 190.).

Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi iz 2002. godine (NN, 108/2002) utvrđuje se sadržaj i način vođenja muzejske dokumentacije koja nastaje u muzejima, kao i postupci koji se odnose na stvaranje i pohranjivanje muzejske dokumentacije. Prema tom Pravilniku, muzeji su dužni voditi primarnu, sekundarnu i tercijarnu dokumentaciju. Briga o dokumentaciji i njezino vođenje vrlo su važni zato što „(...) se preko pregledno i sustavno obrađenih fondova pruža točna informacija o muzejskoj građi,

600.31 vidi original u 154.3
Slobodna Dalmacija, Split
18.12.1997.

zagreb

M. Šešo: EKO MUZEJ MEDVEDNICA-

- najava velike izložbe Hrv. prirod. muzeja u Zagrebu koja je samo dio projekta što će trajati šest mjeseci

600.31 vidi original u 6.5
VJESNIK, Zagreb
23.5.2001

stajališta

Srećko Božičević: **Slavimo Dan muzeja, ali nedovoljno brinemo o njima**

- prirodoslovni muzej u zagrebu svakodnevno se bori s nedostatkom prostora za pohranu, ambicioznije izložbe kao i za stručno-znanstveni radi, s vlagom koja ugrožava muzejsko blago...

njezinu stanju, izložbama, drugim manifestacijama i aktivnostima muzeja, te o povijesti muzeja sa stručnog i znanstvenog aspekta” (NN 108/2002, čl. 3.).

Prema Statutu Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja iz 2018. godine (čl. 11., toč. 3.), navodi se da Muzej „vodi propisanu muzejsku dokumentaciju o muzejskim predmetima, zbirkama i aktivnostima muzeja”.

Danas su muzejska dokumentacija i hemeroteka vrlo važni za svaki muzej, no ipak se mora spomenuti kako nije uvijek bilo tako. Ta je djelatnost „(...) godinama bila opterećena pseudopriznanjima tipa: to je najvažnija sporedna stvar u muzejskoj djelatnosti. Inferiorni status nastao je kao logična posljedica nepreciznog određivanja udjela i uloge dokumentacije u procesu muzejskog rada”, smatra Osrečki (1990., str. 27.), dokumentaristica Muzeja za umjetnost i obrt, pa dalje navodi: „Među uzrocima tih promjena najznačajnije mjesto pripada utemeljenju muzejske djelatnosti kao informacijske znanosti, s referentnim pravom na primjenu informacijskih načela, metoda i terminologije. Muzejski predmet definiran je dokumentom... Utvrđeni podaci o predmetu notiraju se na razne vrste medija, od papira do magnet-

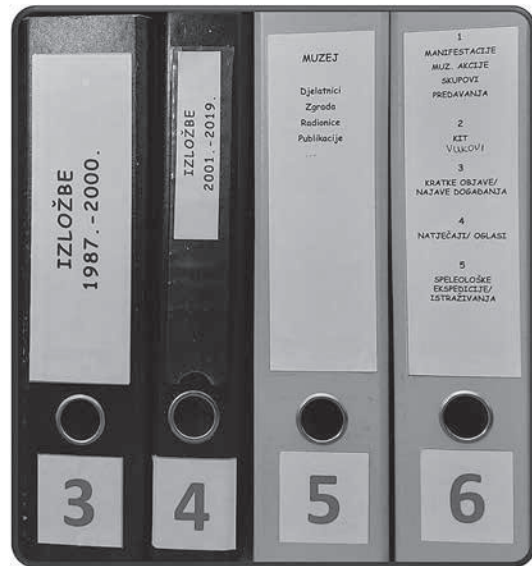

skih i optičkih diskova. Sustavno organizirana, obrađena, sigurno pohranjena te pretraživa, pojednostavljeno rečeno, informatički dizajnirana muzejska dokumentacija predstavlja organiziranu bazu podataka.”

Prema Belevski i dr. (2017., str. 79.), „građa koja se čuva u muzejskom dokumentacijskom fondu hemeroteke iznimno je vrijedan izvor podataka o cjelovitoj djelatnosti muzeja kao kulturne ustanove jer na svoj specifičan način reflektira sliku recepcije muzejskih programa u javnosti, tj. preciznije, u medijima. Time se uspostavlja dragocjena (medijski posredovana) povratna veza – od zajednice prema muzeju. Stoga je danas, kada je nužno osigurati prisutnost muzejske ustanove i u virtualnom okružju, posebno važno, uz cjelokupnu izložbenu, izdavačku, pedagošku i drugu djelatnost muzeja, predstaviti i hemerotečnu građu u okviru muzejskih mrežnih stranica”.

Hrvatski prirodoslovni muzej

Hrvatski prirodoslovni muzej (HPM) osnovan je 1986. godine ujedinjenjem triju tadašnjih zagrebačkih prirodoslovnih muzeja – Hrvatskoga narodnog zoološkog muzeja, Geološko-paleontološkog muzeja i Mineraloško-petrografskog muzeja. No sama povijest HPM-a i njegove današnje građe ima začetke u prirodoslovnim zbirkama od kojih neke potječu još iz 1846. godine, kada je u Opatičkoj ulici 18 utemeljen Narodni muzej. Prema Pravilima Muzeja iz 1866. godine, Muzej je podijeljen na dva odjela: prirodoslovni i arheološki, a kako je iste godine zgrada u Demetrovoj 1 dodijeljena Muzeju, onamo je preseljena prirodoslovna građa. Od prirodopisnih odjela Narodnog muzeja smještenih u zgradi u Demetrovoj 1 godine 1878. nastala su dva samostalna odjela: mineralogičko-geološki i zoologički. Godine 1893. dva se postojeća prirodoslovna odjela Narodnog muzeja razdvajaju na tri, koji su kasnije djelovali kao zasebne muzejske institucije: zoološki odjel, geološko-paleontološki odjel te mineraloško-petrografski odjel (Radović, 1987.).

Hemeroteka Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja

Prema spomenutom Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi, hemeroteka sadržava članke iz novina i časopisa o muzejskom fundusu, izložbama, drugim programskim aktivnostima i povijesti ustanove te o stručnom osoblju.

Hrvatski prirodoslovni muzej posjeduje hemeroteku čija građa datira još iz 1868. godine, kada je bila dio Narodnog muzeja (sl. 1.).

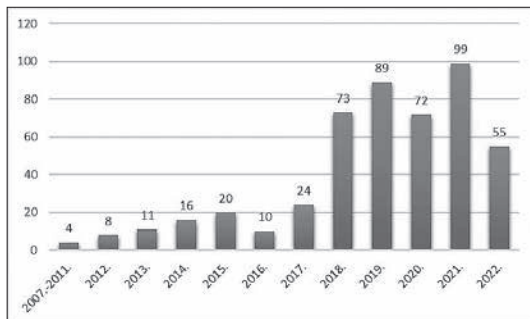
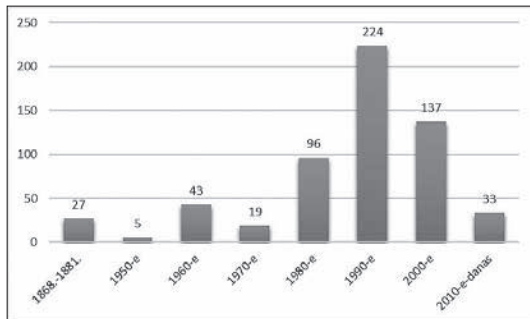
Nakon osnivanja Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja 1986. godine, u njemu se 1988. za poslove edukacije i popularizacije zapošljava muzejska pedagoginja Renata Brezinščak; ona se, vezano za poslove popularizacije, prihvatila vođenja muzejske hemeroteke, što u to vrijeme nije bila obvezna djelatnost muzeja. Veliku i raznoliku djelatnost novog muzeja pratili su brojni članci u novinama, kao i brojne tiskovine, pa je to bila prava prilika da se započne vođenje hemeroteke, što se danas, nakon više od 30 godina, pokazalo dragocjenim za očuvanje informacija o događanjima u tim ranim godinama postojanja HPM-a.

Iako ne pripadaju hemeroteci, sustavno su prikupljeni i materijali kao što su pozivnice iz izložbe, programi događanja, plakati, kalendari, čestitke i drugi sitni tisak koji je Muzej objavljivao.

Za valjano vođenje hemeroteke potrebno je sustavno prikupljati članke o muzeju iz tiskovina, što je tada podrazumijevalo da muzej prima većinu ili barem najvažnije tada dostupne tiskovine – dnevne, tjedne, mjesečne. U početku je i bilo tako, no ubrzo je ta praksa ukinuta zbog nedostatka financijskih sredstava, pa se hemerotečni fond popunjavao povremenim pronalascima članaka ili ciljano, ako se znalo što će, kada i gdje biti objavljeno. Primjerice, kako navode Belevski i dr. (2017., str. 86.), i u Narodnome muzeju Zadar postojala je slična situacija: „Prikupljanje hemerotečnog materijala uvelike ovisi o privatnom angažmanu dokumentaristice jer za

sl.3. Godine 2005. Muzej se odlučuje za korištenje uslugama tzv. *press clippinga*, tj. prepušta traženje novinskih izrezaka specijaliziranim tvrtkama, prema ključnim riječima vezanima za sam Muzej. Suradnja je trajala četiri godine, svi su članci sačuvani na četiri CD-ROM-a, a dio ih je sačuvan i u obliku ispisa u registratorima.

sl.4. Budući da Muzej ne posjeduje program za vođenje dokumentacije, inventarna se knjiga hemeroteke vodi u bazi podataka MS Excel te se isprintana tablica s podatcima propisanim Pravilnikom stavlja u košuljicu uz članak. Tako spremljeni članci razvrstani su prema kategorijama i pohranjeni u registratoru.

graf 1. Iz vremena nakon objedinjenja triju muzeja u današnji HPM, od 1986. godine do danas, sačuvano je 479 članaka

graf 2. Isključivo u digitalnom obliku, dakle s web portala, od 2007. godine do danas sačuvan je 481 članak

pressclipping usluge iz godine u godinu nema sredstava. Svjesni smo da se na taj način ne može sustavno puniti fond, ali takvo je trenutno stanje i uvijek ima hitnijih potreba od hemeroteke pa se u ovoj službi treba snaći na razne načine.”

Bilo je to razdoblje u kojemu je tijekom gotovo dvadeset godina hemerotečni fond Muzeja prikupljala i obrađivala spomenuta muzejska pedagoginja. Na taj je način ipak prikupljeno i sačuvano mnogo članaka iz različitih novina i časopisa. Sačuvani su članci vezani za Hrvatski prirodoslovni muzej, ali postojala je i praksa skupljanja članaka koji nisu imali izravne veze s HPM-om, no bili su prirodoslovne tematike. Hemeroteka se vodila na klasičan, uobičajeni način – izrezivanjem članaka i spremanjem u košuljice, a zatim u odgovarajuće registratore prema hemerotečnoj nomenklaturi. Usporedno se, radi lakšeg pronalazjenja pohranjenih napisa, vodila i kartoteka smještena u kartotečne kutije koje su tada bile obvezni dio knjižničnih ormara. Na karticama je osim glavnih kategorija podataka (*Naslov periodične publikacije*, *Datum*, *Autor* i *Naslov članka*) bio i kratki opis članka, što je bilo iznimno korisno jer se zahvaljujući tome odmah moglo znati o čemu se točno u članku govori (sl.2.). Pretraživanje tih članaka bilo je jednostavno, prema temama, a unutar svake teme kartice su bile složene kronološkim redom.

U deset registratora pohranjeni su novinski isječki objavljeni u razdoblju od 1868. do 2014. godine. Članci su raspoređeni u registratore po godinama te po sadržaju članaka (muzej, izložbe, događanja, zbirke, prirodoslovje, razno). Stariji su registratori sadržavali originalne članke, uglavnom vezane za izložbe i događanja u HPM-u.

Godine 2005. Muzej se odlučuje za korištenje uslugama

tzv. *press clippinga*, tj. prepušta traženje novinskih izrezaka specijaliziranim tvrtkama, prema ključnim riječima vezanima za sam Muzej. S obzirom na sve veći broj novina i medija koje je trebalo pratiti, ostvarena je suradnja s tvrtkom Presscut, koja je te poslove obavljala (i danas ih obavlja) za veći broj muzejskih institucija. Oni su na temelju ključnih riječi što ih je Muzej izabrao za pretraživanje, primjerice prema imenu muzeja i nazivima stručnih djelatnosti (Hrvatski prirodoslovni muzej, mineralogija, geologija, paleontologija, botanika, zoologija) prikupljali članke. Suradnja s njima trajala je kratko, samo četiri godine, jer su dobivene stotine prikupljenih članaka, od kojih se relativno mali broj odnosio baš na Hrvatski prirodoslovni muzej i njegove izložbe i programe. Većina članaka odnosila se na razne institucije i događaje povezane s ključnim riječima. Svi su članci sačuvani na četiri CD-ROM-a (sl.3.), a dio ih je sačuvan i u obliku ispisa u registratorima.

Godine 2013. u Muzeju se prvi put zapošljava dokumentarist. Time je ostvaren preduvjet da se postave temelji arhiviranja dokumentarističke građe HPM-a. Dokumentaristica (autorica rada) preuzela je tada muzejsku dokumentacijsku građu čiji je dio i sačuvana hemeroteka, koja se od tada počinje voditi prema Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi. Budući da se prema Pravilniku u hemeroteci čuvaju članci vezani za ustanovu, najprije je napravljena selekcija članaka. Odvojeni su oni vezani za Muzej, koji će se digitalizirati, od onih koji nisu izravno vezani za HPM. Zatim je odabrana građa grupirana prema odgovarajućim kategorijama.

Članci vezani za Muzej digitalizirani su i spremni u odgovarajuće košuljice. Digitalizacija je bila, i jest, iznimno važna jer je njome omogućena dostupnost članaka bez nepotrebne manipulacije materijalom kako bi se izbjeglo dodatno oštećivanje građe, ponajprije starih članaka. Budući da Muzej ne posjeduje program za vođenje dokumentacije, inventarna se knjiga hemeroteke vodi u bazi podataka MS Excel te se isprintana tablica s podacima propisanim Pravilnikom stavlja u košuljicu uz članak. Tako spremni članci razvrstani su prema kategorijama i pohranjeni u registratore (sl.4.).

Tiskani su se članci intenzivno prikupljali do 2007. godine, a nakon toga se prešlo na digitalno prikupljanje s web portala, najvećim dijelom zbog nedostatka financija, ali i zbog nedostatka prostora za pohranu.

Digitalni se članci također spremaju prema temama i inventarna se knjiga vodi u skladu s Pravilnikom, ali se više ne ispisuju upravo zbog nedostatka prostora i radi smanjenja potrošnje papira i zaštite okoliša.

Do sada je prikupljeno 1065 članaka. Od toga je u papirnatom obliku 105 članaka iz razdoblja od 1868. do 1985., za vrijeme postojanja Narodnog muzeja, a kasnije Hrvatskoga narodnog zoološkog muzeja, Geološko-paleontološkog muzeja i Mineraloško-petrografskog muzeja. Važno je napomenuti da iz razdoblja 1881. – 1950.

do danas nije sačuvan nijedan članak. Iz vremena nakon objedinjenja triju muzeja u današnji HPM, od 1986. godine do danas, sačuvano je 479 članaka (graf 1.). Isključivo u digitalnom obliku, dakle s web portala, od 2007. godine do danas sačuvan je 481 članak (graf 2.). Važno je napomenuti da to vjerojatno nisu konačni brojevi jer se katkad dogodi da kolege negdje pronađu „zagubljene“ članke koje su čuvali iz osobnih razloga (autori su izložaba, programa, dali su intervju nekim novinama ili su napisali članak za novine itd.).

Zaključak. Budući da prije 2002. godine nije bilo pravilnika koji bi regulirao način prikupljanja hemerotečne građe, muzeji su mogli sami odrediti na koji način voditi hemeroteku. U HPM-u su se, primjerice, skupljali članci vezani izravno za taj muzej, kao i oni nevezani za HPM, ali prirodoslovne tematike. Zapošljavanjem dokumentaristice fond hemeroteke počeo se voditi prema Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi. Obradene su objave o djelatnosti HPM-a, fundusu, izložbama i drugim aktivnostima, o povijesti ustanove te o djelatnicima.

Sa zadovoljstvom možemo reći kako su se od samog početka, od osnutka Muzeja do danas, brižno prikupljali članci koji dokumentiraju djelatnost i aktivnosti HPM-a, kao i njegove zbirke. Iako samo vođenje hemeroteke od početka nije bilo sustavno, zadovoljni smo spoznajom da je ipak postojala svijest o važnosti prikupljanja informacija o radu Muzeja, za što velike zasluge ima već spomenuta kolegica muzejska pedagoginja, koja je, iako joj to nije bila obveza, sustavno i marno prikupljala, izrezivala i pohranjivala tu vrijednu građu. Kasnije, zapošljavanjem dokumentaristice i radom na digitalizaciji, prikupljanje hemerotečne (novinske) građe nastavlja se i proširuje na e-medije (portale), čime se korisnicima dodatno olakšava pretraživanje, a usto i samu tu građu čini dostupnijom većem broju korisnika i izvan Muzeja.

Iako nema zbirnih podataka o korištenju hemerotečne dokumentacije (u posljednje vrijeme i to se bilježi; nap. a.), ona je nesumnjivo važan i dragocjen izvor raznovrsnih informacija o Muzeju, njegovim izložbama, događanjima i aktivnostima te stoga ima svoju svrhu i potencijal za razna istraživanja, pripreme muzejskih izložaba, posebice u prigodama kakvih obljetnica i važnih manifestacija, iako je najčešće samo popratni materijal na izložbama ostalih odjela, često i nespomenut u impresumima. Važno je naglasiti da se građom hemeroteke koriste i druge ustanove i pojedinci za neke svoje izložbe, članke, knjige i istraživanja.

Može se očekivati da će se u budućnosti broj objava na portalima povećavati jer internet postaje glavno sredstvo informiranja ljudi svih dobnih skupina. Glede HPM-a, taj porast očekujemo posebice krajem 2023. godine, kada posjetiteljima otvorimo vrata obnovljenog Muzeja.

LITERATURA I IZVORI

1. Belevski, Jadranka; Čop, Natalija; Zlodi, Goran. „Hemeroteka i povezani dokumentacijski fondovi: od stručne obrade do krajnjeg korisnika u mrežnom okružju”. U: *Zbornik 1. i 2. Skupa muzejskih dokumentarista Hrvatske*, ur. Dubravka Osrečki Jakelić, Borut Kružić, 76-123. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.
2. „Dokumentacija i klasifikacija muzejskih i galerijskih predmeta”. *Muzeologija* 25. Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb, 1987.
3. Natuknica *bemeroteka*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, Zagreb, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24926> (pristupljeno 29. listopada 2022.).
4. Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.
5. Osrečki, Dubravka. „Dokumentacija kao oblik zaštite muzejskog fundusa”. *Informatica Museologica* 21(3-4) (1990): 27-28. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/144840> (29. listopada 2022.).
6. Ministarstvo kulture. „Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi”, 16. rujna 2002. *Narodne novine* 108/2002.
7. Radovčić, Jakov. *Hrvatski prirodoslovni muzej: iz prošlosti do budućnosti*. Zagreb: Hrvatski prirodoslovni muzej, 1987.
8. Statut Hrvatskog prirodoslovnog muzeja, 2018. Dokumentacija HPM-a.

THE FUNCTION AND IMPORTANCE OF THE PRESS CLIPPINGS LIBRARY OF THE CROATIAN NATURAL HISTORY MUSEUM

This article provides a review of the history and development of the documentation section of the Croatian Natural History Museum particularly its press clippings and the press clippings inventory book. A clippings library can be explained most simply as a collection of papers and journals, of excerpts from the current press, journals or some other printed material, about certain themes or subjects determined in advance, usually according to an alphabetical or chronological set of entries. It is used in libraries or other information institutions as a rapid source of information or for supplementation of data, particularly about current themes and events (Croatian Encyclopaedia, 2022).

If we consider the documentation of material from the holdings of the press clippings section of the Croatian Natural History Museum through the differences in the assembly, processing and kinds of material, and the conception and problems in the work, two phases can be distinguished, with a difference of almost 20 years between them.

In the first phase the museum had no obligation to run a clippings library, and press documentation was handled according to the guidelines about the documentation of museum and gallery objects covered in 1987 in the journal *Muzeologija*, according to the rules for the collection of materials, but collected sporadically and unsystematically. A second phase began with the employment of a museum documentalist and since then documentation has been kept in line with the rules of the profession. In this phase the expert processing of museum documentation records began as well as the digitalisation of articles collected and their entry into an MS Excel database, which facilitates the better organisation and use of the documentary funds.